

od prikaza i osvrtu. Veći dio objavljenih prikaza i osvrtu ima po formi i sadržaju informativan karakter, bez kritičnije note i dubljeg prilaženja ocjeni nekog djela.

Gotovo svi radovi u JZ imaju rezime — često i opširniji — na jednom od svjetskih jezika, čime oni dobivaju posebnu vrijednost.

Ovaj sumaran pregled oko stotinu radova s temama iz gotovo svih historijskih disciplina pokazuje živ interes naučnih radnika za proučavanje prošlosti Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, a napose Istre. Iako su radovi različite kvalitete, uočljiva je briga redakcije da u časopisu bude zastupano čim više grana historijskih nauka i da se tematski pokrije čim više područja u Istri. Međutim, pomorska i kulturna prošlost ipak nije obuhvaćena srazmjerno odgovarajućoj ulozi tih krajeva. Isto tako nije u dovoljnoj mjeri zastupljeno najnovije razdoblje povijesti a napose povijest radničkog pokreta i života naroda u Istri između dva rata. Tome nije toliko kriv nedostatak izvornog materijala, koliko činjenica da se historijom između dva rata, a pogotovu historijom radničkog pokreta i NOB-e, sistematski i intenzivno bavi malo naučnih radnika u tim krajevima.³⁵ Pa ni u širim jugoslavenskim okvirima naše historiografije nije Istri obraćena onakva pažnja kakvu bi zahtijevao historijat specifičnih uvjeta u kojima se ona poslije I svjetskog rata našla.

U JZ naročito se osjeća nedostatak rubrike »Bilješke« ili »Kronika«, koje su uobičajene kod ovakvih vrsta publikacija. U toj rubrici trebalo bi da se nađu vijesti o živom naučnom i kulturnom životu Rijeke, Pule, o radu Podružnica PDH, Društva za unapređenje i proučavanje pomorstva i drugih organizacija, vijesti o različitim kontaktima između radnika unutar regije kao i o njihovim vezama s radnicima iz drugih krajeva naše zemlje, a napose Italije.

Seriozni sadržaj, naučna metoda u obradi izvorne građe i objektivni pristup problematici omogućili su uspješnu afirmaciju »Jadranskog zbornika« u našoj i u stranoj naučnoj i široj javnosti. Zajedno s edicijom Sjevernojadranskog instituta JAZU u Rijeci (»Problemi sjevernog Jadrana«), čiji je prvi svezak izašao iz štampe na početku 1964, i Historijskog arhiva u Rijeci (»Vjesnik«), »Jadranski zbornik« potpuno odgovara zadacima i ciljevima zbog kojih je pokrenut.

P. Strčić

O NEKIM PRILOZIMA NOVIJOJ POVIJESTI DALMACIJE

U svom izdavačkom nizu Radovi, Pedagoška akademija u Splitu izdala je, među ostalim, i tri povijesne knjižice (br. 3, 1961, br. 5, 1963, br. 7, 1965). Zajednička im je oznaka da one nisu sustavne, samostalne rasprave, nego kraći uvodi u izbor dokumenata ili pisama. Upozorit ću na njihov sadržaj držeći se vremenskog slijeda izdanja.

J. Grabovac — V. Rimondo, Ličnost Natka Nodila u dalmatinskom preporodu. Pod ovim zajedničkim naslovom objavljen je članak J. Grabovca, Natko Nodilo i nacionalni pokret u Dalmaciji, kao uvod u prijevod s talijanskog jezika

³⁵ Osim spomenutih, važniji su i ovi radovi Vj. Bratulića, Dokumenti o obrani i istrebljenju hrvatskih škola u Istri pod Italijom, Jadranski institut JAZU u Rijeci, Zagreb 1955; Izbor dokumenata o etničkom sastavu i političkim prilikama Istre 1918—1945, I. dio, VHAR IV, 1957; Osnivanje pokrajinske organizacije Komunističke stranke za Julijsku krajinu 1921. godine (Fragment iz kompleksne monografije »Julijska krajina 1918—1941«), Istarski mozaik, Pula 1964, br. 4—5; Socijalistički pokret u Julijskoj krajini (1918—1941), Putovi revolucije, 1964, br. 3—4, i Istarski mozaik, Pula 1964, br. 3.

Polemike Nodilo-Tommaseo od V. Rismonda. I uvod i prijevod već su bili objavljeni u splitskom časopisu *Mogućnosti* (br. 5, 6, i 7, 1961), a o njima je pisao I. Jelić, Novi prilozi o narodnom preporodu u Dalmaciji (HZ XVI, 1963, 293—4). U Polemici su prevedeni: odlomak Tommaseova pisma iz lista »Voce Dalmatica« br. 19 od 10. V 1862. i njegovi odgovori, u istom listu, na Nodilove članke i to od 27. V 1862, br. 4; 28. VI 1862, br. 13 i Tommaseovo pismo milanskoj »Alleanzi« objavljeno u »Voce Dalmatica« od 26. VII 1862, br. 21; zatim Nodilovi odgovori tiskani u listu »Il Nazionale«, br. 22 od 14. V; br. 27 od 31. V; br. 36 od 2. VII i br. 44 od 30. VII 1862, kao i dodatak: »Nodilov osvrt na pisanje protivničke štampe« tiskan u istom listu u br. 31 od 14. VI 1862.

D. Berić, Iz korespondencije kap. Nike Dubokovića. Prilog 100-god. narodnog preporoda u Dalmaciji. U uvodu »Ličnost kap. Nike Dubokovića«, pisac je, na temelju literature, novina i građe iz obiteljskog arhiva Dubokovića, napisao kratak životopis toga istaknutog Hvaranina (1834—1912), dugogodišnjeg načelnika Jelse (1868—1912), zastupnika u Dalmatinskom saboru (1876—95), predsjednika Hrvatske narodne stranke (1911—2), čovjeka zaslužnog za gospodarski napredak Jelse i utemeljitelja, s M. Pavlinovićem, Narodne čitaonice u Jelsi (1868). U uvodu ima podataka i o njegovu ocu Ivanu, pismo V. Ivičevića i odgovor N. Dubokovića (1903), pisma zadarskom Namjesništvu o gospodarskim prilikama (1906), izvadak iz pisma A. Tresiću Pavičiću (1907), Dubokovićev govor protiv Héderváryeve politike (1903) i poruka biračima poslije neuspjeha na izborima za Carevinsko vijeće (1911).

U Korespondenciji je pisac objavio Dubokovićevo dopisivanje s Mihovilom Pavlinovićem od 1874—86 (pjesma M. P-a »Jesa kap. Nikoli Dubokoviću god. 1867« iz »Pjesama i besjeda«, Zadar 1873, 134—140; 6 pisama M. P-a i 3 brzojava u bilješkama N. Dubokovića prigodom smrti M. P-a); Kazimirom Ljubićem iz 1873—4 (2 pisma N. D-a); Kostom Vojnovićem od 1874—84 (7 pisma K. V-a i 1 pismo N. D-a); Mihom Klaićem od 1882—95 (15 pisama M. K-a, 1 pismo N. D-a, važno za njegov politički lik, i 2 brzojava N. D-a) i Jurjem Biankinijem od 1883—1912 (7 pisama J. B-a, 13 pisama N. D-a, 4 brzojava J. B-a i 2 N. D-a). Svaka skupina pisama popraćena je životopisnom crticom o naslovniku i u bilješkama tumačem osoba koje su u pismima spominju.

J. Grabovac, Dalmatinski pravaši prema oportunistima »modernog pravaštva« i raskolu u banovinskoj stranci prava (po dokumentima iz Trumbićeva političkog arhiva, Naučna knjižnica u Splitu). Pisac je u uvodu gotovo polovicu teksta upotrijebio da piše o razvoju pravaštva u pravcu oportunizma i o rascjepu stranke (na temelju podataka iz literature i lista »Obzor«) i zatim na temelju spomenutih dokumenata o stajalištu dalm. pravaša prema tim pojavama. Pri tom je nepotrebno citirao duže odlomke iz priloženih dokumenata koje je zapravo samo prepričao.

Tumačeći stajalište dalm. pravaša prema Frank-Folnegovićevu oportunistima prije raskola 1895. pisac kaže: »Dalmatinski pravaši koji su se do sada, vjerojatno smatrajući da se tu radi o ličnim trzavicama među članstvom u Banovini držali po strani, uvjerivši se konačno da Frank-Folnegovićeva frakcionačka djelatnost vodi stranku kao cjelinu u rasulo, odlučili su izići iz rezerve i svojim sugestijama po mogućnosti ukloniti uzroke koji prijete raskolom, te poraditi na smirivanju duhova među banovinskim pravašima i nastojati uspostaviti opet jedinstvo stranke«

(9). Pisac nije ovim »vjerojatno« dovoljno objasnio dotadašnju rezerviranost dalm. pravaša i premda je upozorio na to da oni sada istupaju u korist spašavanja stranke, ne može se prihvatiti njegova tvrdnja da su zaključci izvanredne sjednice Okružnog odbora Stranke prava za Dalmaciju u Splitu od 27. VI 1895. doneseni u tom smislu. Osudivši, naime, oportunistam koji nije u skladu s tradicijama negativnog stajališta stranke, jer ona gubi značaj »nezavisne stranke predstavnice hrvatskog naroda, a dobiva sve to više karakter popustljive stranke nagađačke« (dok. na str. 21), učesnici sjednice kažu da kao pravi sljedbenici čistih pravaških načela ne mogu »stupati slepo i šuteći za strankom prava na stazu nove njezine taktike« (na ist. mj.). Ovako kruto stajalište ne ide u prilog posredničkoj ulozi dalm. pravaša, a isto tako ni ono iz memorandumu splitskog Okružnog odbora od 13. VII 1895. Centralnom klubu Stranke prava u Zagrebu, u kojem su ponovljena gornja stajališta a parlamentarizam osuđen kao političko sredstvo (dok. na str. 24). Oni tek preporučuju oportunistima »da se ne udaljuju od stranke, već neka [...] nastoje oko toga da se ovaj pogriješni pravac izpravi« (dok. na str. 25).

Rascjep iz 1895. dalm. pravaši su, doduše, osudili, ali su do kraja ostali neutralni. U ocjeni rascjepa pisac se priklonio sudu makarskog pravaša Kazimira Ljubića prema kome se tu radi o osobnoj borbi (13) te Frankovim osobinama i častohleplju (15). U pogledu naklonosti dalm. pravaša, pisac na nekoliko mjesta ističe njihovu sklonost domovinašima i u prilog tome navodi Supilov sud iz rujna 1896 (13) — i to, barem što se tiče Trumbića, zaključuje iz pisma F. Potočnjaka od 14. X 1896. (15) — te kaže: »Nema sumnje da je rješenje krize u Stranci prava u mnogome zavisilo o orijentaciji dalmatinskih pravaša, pa je zato razumljivo da su se obje frakcije trudile da na svoju stranu privuku Dalmatince. Međutim, dok je Frankova frakcija 'čistih' bila u tom pogledu bez ikakvih izgleda, s obzirom da osim na Prodana nije mogla računati ni na koga drugog člana stranačkog vodstva u Dalmaciji, dotle su 'domovinaši' mogli s više realnih izgleda očekivati konačno opredjeljenje Dalmatinaca prema njima [...]« (14). Neutralnost potonjih pisac tumači ovako: »To, što je pokrajinski odbor konsekventno ostajao i nadalje na pozicijama neutralnosti, dade se objasniti strahom od eventualnih komplikacija i rascjepa u vlastitim redovima, a na to nas upućuje držanje don Ive Prodana, koji je više ili manje, ali neprikriveno, ispoljavao simpatije prema Franku i čistima, a time vršio konstantan pritisak na umjerene članove stranačkog vodstva, prisiljavajući ih da se za ljubav održanja formalnog jedinstva u stranci deklarira neutralnim« (13). Jednako objašnjava neutralnost i Supilovom neodlučnošću koja »očito nam otkriva koliko su bile kompleksne političke prilike u savremenoj Hrvatskoj, a posebno u Dalmaciji« (16) i tvrdi da su se dalm. pravaši bojali da preuzimanjem odgovornosti ne zapletu još više komplicirani politički položaj. Tako je, misli on, pod prijetećom sjenom Prodana, neodlučna većina »oportunistički preputila vremenu, odnosno slučaju, da razmrsi ovaj Gordijski čvor« (15). Uzrok tome nalazi u ovome: »Dalmatinski pravaši željeli su u ovakvim prilikama sačuvati slobodne ruke za eventualnu akciju u povoljnijim okolnostima, a da bi u tome uspjele, nastojali su izbjeći svaki sukob s Prodanovim 'čistima', jer bi ih taj sukob mogao staviti stečenih pozicija u zemlji i paralizirati njihovu inicijativu u akciji za rješenje političke i stranačke krize u Hrvatskoj uopće« (16). Ocjenjujući korisnost neutralnosti pisac se priklonio sudu Matka Laginje koji je u tome vidio

daljnje negativno sitnjenje stranaka (14), što pisac naziva tjeranjem vode na Frankov mlin (16).

Iznijevši tako stajalište dalm. pravaša prema rascjepu pisac nije dao potpun odgovor na postavljeno pitanje. Ocjenom rascjepa kao osobne borbe i osobne Frankove ambicije ne može se dati dovoljno historijski opravdan razlog tom rascjepu. Potrebno je prikazati tadašnje društvene uvjete, gospodarski okvir i Frankov stranački oslonac. Frank, čije se osobne ambicije ne mogu zanijekati, pojavio se kao umjereni opozicionalac u doba kada je staro hrvatsko društvo poslije 1848. uništeno i to u svim svojim dijelovima (plemstvo, seljaštvo, žitni trgovci, vlasnici jedrenjaka), a kada se građanska klasa nije još oblikovala u jak faktor gospodarskog pa prema tome ni političkog života. Jer kada je bilo slomljeno staro društvo, trebalo je stvoriti novo, ali tome putu ispriječila se Nagodba svojim gospodarskim okovom. I u tim prilikama slabo građansko hrvatsko društvo, koje je trebalo — a nije moglo — da stvori nov snažan politički pokret, nije moglo odlučno i rezultatima braniti narodnu opstojnost od gospodarski jačih i društveno razvijenijih protivnika. Kada se Frank pridružio pravaštvu, ono, kao predstavnik malograđanskog elementa, znači, doduše, demokratski pokušaj nove hrvatske politike, ali pokušaj koji je već slabio u mrtvilo općenite političke situacije linjajući u neplodnoj državopravnoj saborskoj rječitosti koja je zaboravljala aktivnu gospodarsku i društvenu politiku. Upravo neplodnost negativne pravaške politike i nemogućnost opstanka bilo kakve radikalne politike u gospodarski slaboj i društveno neformiranoj Hrvatskoj izbacila je na pravaški vrh spretnog oportunistu Franka, koji je znao izigrati kod A. Starčevića ostale pravaše i koji je pokušao »modernim pravaštvom« nerekoluzionarnu bružoaziju dovesti na vlast putem zakonitosti, dinastičnosti i parlamentarizma. Zato je historijski teško govoriti da je pravaštvo moglo iskoristiti široke slojeve naroda za radikalnu politiku i teško je reći da su seljačke mase predstavljale opasan element za Franka (usp. o tome M. Gross, Geneza Frankove stranke, HZ XVII, 1964, 9 i J. Šidak, J. Horvat, Politička povijest Hrvatske, Savremenik 1937, 151—2). Frank se pojavio s određenom političkom kalkulacijom temeljenom na oportunizmu i financijskim zahtjevima (v. Gross, n. dj., 8, 10, 14, 15, 22) i pokušao svoje nakane provesti preko pravaštva vješto iskorišćavajući i boreći se za Starčevićev autoritet. Frankov oportunizam, historijski uvjetovan, i nije ništa novo u oportunističkom nizu hrvatskih stranaka od Narodne stranke od Hrvatsko-srpske koalicije, što pokazuje političku nemoć građanskih stranaka u malenoj i siromašnoj zemlji gdje u tom pogledu nije bolje postupila ni Socijal-demokratska stranka. To je uvidio i Potočnjak, pa on osuđuje Frankov rad samo u okviru Stranke prava, jer — kako on misli — van nje je svakome slobodno djelovati »kako ti diktira pamet i potreba naroda« (dok. na str. 43). Na temelju Starčevićeve i pravaške antištrosmajerštine tj. protujugoslavništva, pravaškog animoziteta prema Srbima i čisto političke kalkulacije naganđanja s vrhovima Monarhije, u okviru kojeg je ulazio i okrivljivanje Srba za protudržavnu djelatnost i »veleizdaju« (v. o tome Gross, 28—9, 38), niče daljnja komponenta Frankova oportunizma i rascjepa pravaštva, kojeg će se drugi dio prikloniti savezu sa Srbima i južnoslavenskim programom dočekati g. 1918. pod vodstvom upravo dalm. pravaša. Rascjep je, dakle, ukorijenjen dublje nego što je to pisac prikazao.

U pogledu naklonosti dalm. pravaša prema domovinašima pisac s pravom kaže da frankovci nisu imali jačeg oslonca u Dalmaciji osim I. Prodana. Domovinašima su bili naklonjeni don A. Milošević iz Perasta, F. Supilo iz Dubrovnika, K. Ljubić iz Makarske, A. Trumbić iz Splita, V. Didolić s Brača i M. Sabić s Hvara.

Tumačeći neutralnost dalm. pravaša strahom od rascjepa u vlastitim redovima pisac donekle ima pravo. Potvrđuje to Supilo u pismu Trumbiću od 25. VIII 1897, M. Sabić u pismu od 27. VII 1896, don A. Milošević u pismu od 25. VIII 1898. Međutim, ima i drugih motiva. Tako npr. Trumbić u pismu G. Tuškanku od 31. X 1895. tumači potrebu neutralnosti nezadovoljstvom članstva što se među domovinašima i dalje nalazi Folnegović poslije svoga saborskog istupa protiv sveučilištaraca koji su spalili mađarsku zastavu (dok. na str. 28). Sudeći po priloženim dokumentima, još jači razlog, koji pisac nije uočio, jesu stajališta frankovaca i domovinaša. Dalm. pravaši nisu željeli prihvatiti frankovačku politiku približavanja i suradnje s vlašću ni njihovu parlamentarnu taktiku ili, kako su to izrazili u Deklaraciji Stranke prava u Dalmaciji od 31. VIII 1898, ona »ne može spojiti svoj udes sa onim dijelom stranke, koji se kupi oko 'Hrvatskog prava', sa frakcijom, koja u teoriji prilično zastupa načela A. Starčevića, no ne izabira najbolja i najshodnija sredstva za provođenje istih« (dok. na str. 51). S druge strane, nisu se htjeli otvoreno prikloniti domovinašima i zbog toga što se u njihovim vlastitim redovima javljao otpor prema domovinaškom približavanju Srbima u traženju novog načina političkog otpora u Monarhiji. U dokumentima ima tome potvrda: 1896. vođeni su pregovori o tome da pravaši stupe u izborni savez s Narodnom strankom pa tako I opća skupština Stranke prava u Dalmaciji 20. VIII 1896. zaključuje: »Skupština smatra da bi stranka prava u Dalmaciji mogla stupiti u pregovaranje s Narodnom hrvatskom strankom za nastajuće izbore za carevinsko vijeće, jedino kad bi se smieralo na to, da se time onemogućí izbor kandidata talianaške ili srbske stranke« (dok. na str. 40). K. Ljubić piše 15. VII 1897. Trumbiću pismo u kojem osuđuje politiku Narodne stranke jer se odviše približava Srbima, a isto ga takvo približavanje »smućuje« i u redovima domovinaša, pa zato on zahtijeva od stranačke skupštine da to osudi. Ljubić je tu isto tako napao narodno načelo u politici koje je počelo ugrožavati hrvatsko državno prvo (dok. na str. 48). F. Supilo u svom pismu od 25. VIII 1897. ne odobrava srpsku politiku domovinaša (dok. na str. 49), a 4. IX 1897 Trumbić u izjavi »Hrvatskoj domovini« osuđuje stajalište domovinaša »koje priznaje osim hrvatske i srpsku narodnost« (dok. na str. 50). U Rezoluciji Mjesnog odbora Stranke prava u Zadru od 16. VIII 1898. izraženo je negodovanje zbog »srbofilske struje« domovinaša (dok. na str. 50), a u konceptu Rezolucije skupštine Stranka prava u Dalmaciji od 31. VIII 1898, koji je Trumbić napisao, stoji: »Skupština stranke prava u Dalmaciji ostajuć nepokolebljivo uz načela razvijena od dra Antuna Starčevića, osuđuje sve one koje se krste pravašima, a svojim radom odstupaju od pravaških načela, naročito priznavajuć nagodbu, koja je grob hrvatskoj slobodi, i priznavajuć domaći pravoslavni živalj osobitim narodom« (dok. na str. 51). Jasno je da su i načelna gledišta jedne i druge banovinske pravaške struje imala udjela u formiranju dalm. pravaške neutralnosti, a ne samo strah od rascjepa u vlastitim redovima. Inače bi bilo opravdano pitanje koje je Potočnjak postavio Trumbiću: zašto se ne odluče kad ima tako malo frankovaca u Dalmaciji

(dok. na str. 44)? Treba napomenuti da je pisac propustio ispitati jačinu frankovaca u Dalmaciji, kao i broj i utjecaj pravaškog članstva uopće, a neobjašnjeno je ostalo i jedno gledište K. Ljubića iz 1896. da se prekine svaki odnošaj i s jednima i s drugima (dok. na str. 39). Pisac se samo ograničio na općenitu tvrdnju, uostalom tačnu ali nedovoljnu, o slabosti frankovaca (v. citat sa str. 14). Propustio je nadalje da objasni koje su to »kompleksne političke prilike« u Hrvatskoj i Dalmaciji, a time je propustio protumačiti da je ta kompleksnost u nemoći da se sjedinjenje i osamostaljenje Hrvatske postigne državnopravnom rječitosti kao i u nesposobnosti pravaša da shvate realnost političkog vezivanja sa Srbima u savez, kojim bi srpsku buržoaziju odvojili od vladine politike, kako se to dogodilo 1905. (Dalmatinski 'čisti' ipak su se odvojili 1901). Pisac je kao razlog neutralnosti naveo i mogućnost eventualne posredničke, pomirbene akcije dalm. pravaša (15), ali je ustvrdio i ovo: »No vodstvo u Dalmaciji moralo se ubrzo uvjeriti da vrijeme, umjesto da otupi oštricu suprotnosti, izaziva upravo protivno [...] Spor se, dakle, nije mogao riješiti kompromisom, jer za to nije postojala nikakva volja s Frankove strane« (15), a oni da nisu smogli »odvažnosti da raskrste s kolebljivim držanjem« (15). Istina je da su dalm. pravaši upućivali apele za pomirenje i čak 1898. izabrali odbor devetorice da na njemu radi, ali su to bili slabi pokušaji. Treba upozoriti i na to da je 1896. Ljubić izražavao mišljenje da bi posredovanje bilo uzaludno prije nego što se stajalište obiju struja ne razbistri (dok. na str. 41). Pisac, mislim, nema pravo, ako pomirenje uvjetuje isključivo voljom Franka, a svakako se ne može uskladiti s naprijed iznesenim kada kaže da je orijentacija dalm. pravaša mogla znatno požuriti rješenje krize (14, 16). U svakom slučaju, pretjerano je piščevo mišljenje da su dalm. pravaši mogli svojom odlukom riješiti političku, ako možda i jesu mogli stranačku, krizu u Hrvatskoj uopće (v. cit. str. 16).

U pogledu korisnosti koju je neutralnost donosila pravaštvu, pisac s pravom prihvaća sud Laginje prema kojemu ona samo vodi daljnjem sitnjenju pravaških snaga.

Napominjem na kraju da je smrt A. Starčevića netačno datirana s 4. mjesto 28. II 1896 (13).

S obzirom na sve što je naprijed rečeno o uvodnom tekstu ovog izdanja, dokumenti ostaju njegov mnogo bolji dio.
1895.

Među dokumentima jesu:

1. Izjava Okružnog odbora Stranke prava s izvanredne sjednice od 27. VI 1895. u Splitu.
2. Odgovor Okružnog odbora Centralnom klubu Stranke prava u Zagrebu u vezi traženja F. Folnegovića da Okružni odbor objasni svoje stajalište, od 13. VII 1895.
3. Pismo Grge Tuškana Anti Trumbiću od 16. X 1895.
4. Odgovor Trumbića Tuškane od 31. X 1895.
5. Izvadak iz pisma K. Ljubića A. Trumbiću od 19. XI 1895.
6. Izvadak iz pisma P. Bošnjaka A. Trumbiću od 19. XI 1895.
7. Rezolucija skupštine Stranke prava u Dalmaciji od 21. XI 1895.
8. Zapisnik sastavljen u Belcu 28. XI 1895. s izvjavom A. Starčevića u prilog J. Franka.
9. Pismo G. Tuškana A. Trumbiću od 13. XII 1895.

10. Odgovor Trumbića Tuškanu, bez nadnevka.
11. Pismo G. Tuškana A. Trumbiću od 30. XII 1895.
12. Odlomak odgovora A. Trumbića J. Rukavini, bez nadnevka.
13. Odgovor A. Trumbića G. Tuškanu od 25. I 1896.
14. 6 brzojava M. Starčevića i E. Kumičića o zdravstvenom stanju A. Starčevića i 1 brzojav A. Trumbića, između 5. i 18. II 1896.
15. Izvaci iz pisma I. Ružića A. Trumbiću od 13. III 1896.
16. Brzojav uredništva »Hrvatske domovine« Okružnom odboru Stranke prava u Splitu od 19. V 1896. i odgovor odbora.
17. Brzojav I. Ružića A. Trumbiću od 3. VI 1896. i odgovor Trumbića.
18. Nepotpuno pismo F. Supila A. Trumbiću, bez nadnevka.
19. Nepotpuno pismo M. Sabića A. Trumbiću od 27. VII 1896.
20. Nepotpuno pismo K. Ljubića A. Trumbiću od 28. VII 1896.
21. Zapisnik sjednice Središnjeg odbora Stranke prava u Dalmaciji, Split, 29. VII 1896.
22. Izvadak iz pisma F. Supila A. Trumbiću od 9. VIII 1896.
23. Izvadak iz pisma K. Ljubića A. Trumbiću od 14. VIII 1896.
24. Izvaci iz pisma F. Folnegovića od 2. IX 1896.
25. Izvaci iz pisma M. Laginje od 5. IX 1896.
26. Zapisnik I opće skupštine Stranke prava u Dalmaciji, 20. VIII 1896.
27. Dva poziva J. Rukavine A. Trumbiću od 23. IX i 22 X 1896.
28. Izvaci iz pisma K. Ljubića A. Trumbiću od 30. IX 1896.
29. Izvadak iz koncepta apela na frakcije, bez nadnevka.
30. Izvadak iz pisma F. Supila A. Trumbiću od 28. IX 1896.
31. Pismo F. Potočnjaka A. Trumbiću od 14. X 1896.
32. Zaključci Odborske sjednice Središnjeg odbora Stranke prava na Rijeci, 5. i 6. XI 1896.
33. Odlomak komentara riječke sjednice od F. Supila, 15. XI 1896.
34. Nepotpuno pismo K. Ljubića nepoznatom od 15. VII 1897.
35. Nepotpuno pismo F. Supila A. Trumbiću od 25. VIII 1897.
36. Nepotpuno pismo P. Roce A. Trumbiću od 29. VIII 1897.
37. Trumbićeva izjava »Hrvatskoj domovini« od 4. IX 1897.
38. Nepotpuno pismo Didolića Trumbiću od 14. IX 1897.
39. Nepotpuno pismo A. Miloševića A. Trumbiću od 25. VIII 1898.
40. Rezolucija Mjesnog odbora Stranke prava, Zadar, 16. VIII 1898.
41. Deklaracija Stranke prava od 31. VIII 1898. i koncept rezolucije A. Trumbića.
42. Zapisnik sjednice od 27. VI 1902. o osnivanju saborskog kluba Stranke prava.

Trpimir Macan

»DUBROVNIK« 1962—1964.

Pododbor Matice hrvatske u Dubrovniku izdaje »Dubrovnik« — reviju za književnost, nauku i društvena pitanja. Časopis je pokrenut 1955.. Poslije nekoliko prekida nastavio je redovito izlaženje 1962. Prikazat ćemo priloge iz povijesti objelodanjene od 1962. kronološkim redom.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ

IVAN KAMPUŠ

OLEG MANDIĆ

BERNARD STULLI

JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB